

KOPOTT

KALAP, GYÜRÖTT BALLON

ELSŐ KÖNYVÉNEK FILMADAPTÁCIÓJÁVAL LEGINKÁBB KONDOR VILMOS LEHET ELÉGEDETT: SIKERÜLT NÉPSZERŰVÉ TENNIE A MAGYAR HARD-BOILED KRIMIT.

Az egymilliárd forintból készült presztízs-filmadaptációval sikeresen lezárult a Kondor Vilmos álnevű szerző nagy vállalkozása, amely tíz éve, a *Budapest noir* című regény 2008-as megjelenésével vette kezdetét. Kondor célja az volt, hogy reális magyar környezetbe, a harmincas (a folytatásokban a negyvenes, majd az ötvenes) évekbe helyezze az egykorú amerikai hard-boiled krimi műfaji elemeit, elsősorban a bűn vonzásában vagy a törvényesség szürkezónájában mozgó karaktereket és a cinikus, illúziótlan világtérképet – ez utóbbit a bűnügyi újságíróként dolgozó főhős, Gordon Zsigmond alakja hivatott közvetíteni. Vagyis a szerző kevésbé műfajként, mint inkább sajátos szenszibilitásként értelmezte az annyi mindenre ráhúzható noir címkét (a noir szerteágazó értelmezéséről lásd Roboz Gábor *Minden fekete* című írását a *Filmvilág* 2016/11. számában).

Kondor olyan regényvilágot épített, amelyben kikerülhető, vagy legalábbis zárójelbe tehető a Horthy-rendszer ideológiájának és társadalmi viszonyainak elemzése. A *Budapest noir* tétje az volt, hogy műfaji eszközökkel dolgozzon fel egy sokat vitatott történelmi korszakot, vagyis populáris mítoszt teremtsen ott, ahol addig legfőképp a történelmi vagy publicisztikus értelmiségi analízisnek volt tere. Kondor nem kerülte ki a valós történelmi személyiségek figuráit – ezt nyomatékosítja, hogy az első regény és a mostani filmváltozat is Gömbös Gyula halálával jelöli ki a történet idejét –, és bátran felvállalta a társadalmi igazságtalanságok és ideológiai konfliktusok bemutatását, ám mindezt a központi bűnügyi konfliktus alá rendelte. Elsősorban a krimi műfaji kívánalmainak tett eleget, e sötét szűrőn keresztül beszélt a Horthy-rendszer mindennapjairól.

„Büntanyák és úri szalonok”
(Törőcsik Franciska)

Vérbeli posztmodern műfaji kísérletről van szó, az elbeszélő hangsúlyozza is, hogy Amerikából importált a hard-boiled recept. Gordon Zsigmond Chicagóban töltötte ifjúkorát, és felnőttként tér vissza Budapestre. Úgy öltözik és úgy beszél, mint Sam Spade vagy Philip Marlowe, és nyomozni is hasonlóan nyomoz: rámenősen kérdezősködik, megvereti magát, vagy ő ver meg valakit. A *Budapest noir* konkrét idézetekkel is kapcsolódik a klasszikus Dashiell Hammett-krimikhez, a madám Vörös Margó leírása szinte teljesen megegyezik a *Véres aratás* hasonló tartalmú részével. Igaz, Gordon nem magádetektív, hanem újságíró, vagyis egy lépéssel közelebb áll az értelmiségi státuszhoz és a vele járó társadalmi elemző attitűdhez. Riporterként azonban ugyanúgy al- és felvilág között közvetít, mint Spade és társai, így Kondor a harmincas évek büntanyáira és úri szalonjaiba is elkalauzolhatja az olvasót. Regényei valóban nem ideologikusak, de a cselekmények mind erősebben kötődnek a politikai változásokhoz. Az első kötet bűnügyének hátterében a fokozatosan törvényerőre emelkedő antiszemizmus áll, később a nyilas- majd

az ÁVH-féle terror alakítja az eseményeket, Gordon visszatérő ellenségévé pedig egy olyan karakter válik, aki jobb- és baloldali diktatúrák kiépítésében is készségesen segít.

A *Budapest noir* és egy évvel később megjelent folytatása, a *Bűnös Budapest* fényes sikert aratott mind a Kondor kísérletét értékelő kritikusok, mind a primér krimiizgalomra fogékony olvasóközönség körében. A sorozat legjobb kötete valójában nem is a nyitány, hanem a *Bűnös Budapest*, amely a szériából legközelebb áll a noir műfajhoz: igazi femme fatale-t léptet fel, világképe pedig kiábrándultabb, sötétebb, mint az előzményé. A harmadik kötet, *A budapesti kém* a kémregény műfajával variálja az alapképletet, a további epizódokban pedig Kondor nem is igen talált ki más újdonságot. A *Bűnös Budapest*-ciklus hátralévő két része a már ismert karakterek sorsát kerekítette le, és a magyar történelem további fordulópontjainak kondori zsánerképét adta, 1956-tal bezárólag. A Gordon Zsigmond további kalandjait elmesélő novelláskötet éppúgy a megtalált receptet használta fel invenciók nélkül, mint az éppen csak

említésre méltó, Gordontól független Szent Korona-ciklus regényei. A váltás szükségességét Kondor is érezhette, mert 2015-ben kortárs krimit adott ki, *A büntől keletre* azonban az író eddigi legrosszabb könyve, túlírt, közhelyeket sorjázó, a közéleti kulcskérdésekben ugyanakkor kínosan finomkodó regény. Legújabbban, részint a sikertelen újítások, részint a *Budapest Noir*-film reklámértéke miatt, Kondor visszatért Gordon alakjához, és a nemrég megjelent *Szélhámos Budapestben* a Bűnös Budapest-ciklus előzményét mesélte el. Az író kipipálta az utolsó, még parlagon hagyott bűnügyi műfajt, a gengszertörténetet azzal, hogy a főhősnek a nagy átverésekben utazó svindlerek közé kell beépülnie.

A hatszáz oldalas *Szélhámos Budapest* pontosan mutatja, milyen irányba mozdult Kondor Vilmos írói érdeklődése. A Horthy-korbeli városképről, szórakozási, étkezési, öltözködési szokásokról, alá-fölérendeltségi viszonyokról, kommunikációs formákról szerzett, egyre behatóbb ismeretei kötetéről kötetre jobban feszítik szét a szikáran induló bűnügyi narratívákat, mintha a szerző már nemcsak krimiíróként, hanem kultúrtörténészként is tekintene magára. Nem valós példáról van szó, de úgy írhatjuk le a *Budapest noir* és a *Szélhámos Budapest* közötti különbséget, hogy amíg az elsőben az elbeszélő azt írja, Gordon Zsigmond leült az Abbázia kávéház asztalához, az új könyvben hozzátesszi, hogy az asztal tömör ébenfából készült, lábát szecessziós faragványok díszítik, kivéve azon a helyen, ahol a főpincér Helmut nevű dakszlija kikaparta a mintát, amely baleset miatt az eb két napig nem kapott enni az Abbázia berendezésére kényes gazdájától.

A hasonlóan körülményes leírásokat Kondor már az első kötetbe is becsempesztett rejtői humorral oldja. Rejtő hatása kivált a kontúros mellékalakokon érezhető, például az abált szalonnát igen kedvelő Pazár doktoron, titkárnőjén, Rekenye Babán, vagy a Skublics Izsó, esetleg Kragujevics Spázó nevű szereplőkön. Világos tehát, hogy Kondor Vilmos könnyedén előállíthat még tíz, Horthy-korszakban játszódó bűnügyi regényt, mert a háttértudása már bőven megvan hozzá. A kérdés csak az, hogy az első rész kemény krimijét megkedvelő olvasók a folytatásban is értékelik-e az író egyre terebélyesedő kultúrtörténelmi ambícióit.

Az átalakult Kondor-regények mellett a *Budapest Noir* filmváltozata az alapregény egyszerűségéhez, szigorú műfaji világához való visszatérést ígérte. A feldolgozás háttérében a Filmalap azon célkitűzése állhatott, hogy az üzembiztosan működő vígjátékok mellett a rendszerváltás után szintén jól teljesítő kosztümös történelmi filmek gyártását is napirenden tartsa. Ám amíg a *Honfoglalás*, *A Hídember*, a *Sorstalanság*, vagy akár a Kondor-adaptációt is jegyző Gárdos Éva debütfilmje, a koprodukciós *Amerikai rapszódia* a múltlemező középfajú művészfilmek stílusában készült, addig *A martfői rém*, a *Kincsem*, a *Budapest Noir* vagy *A Viszki*s történeteinek erősebb a műfaji karaktere, a pénzosztók és forgatókönyv-fejlesztők tervei szerint ugyanis így szólítható meg a nagyközönség.

A *Kincsem* hatalmas sikere őket igazolta, holott már Herendi Gábor filmjében is problémát okozott az, ami a *Budapest Noir*-ban jóval erősebben érezhető. Az egymilliárdos költségvetés itthon rendkívül magas, de féltő, hogy a kosztümös műfaji környezetben csak steril díszletekre, pár másodperces totálképekre és színházi kelléktárból kölcsönzött jelmezekre elég. Ha a költségek nem a markáns rendezői elképzelést szolgálják, akkor óhatatlanul lelepleződik szegényességük, márpedig Gárdos Évának mintha semmilyen ötlete nem akadt volna azon kívül, hogy a lehető legegyszerűbben felképezze a regény cselekményét – bár ennek a feladatnak a nagyját elvégezte helyette a forgatókönyvíró, a tavaly elhunyt Szekér András. A noir mint vizuális stílus csak elvétve, egy-egy kép erejéig

jelenik meg a filmben, amely sokkal inkább kelti egy tisztességes vasárnap délutáni tévéfilm, mint komoly presztízszerű mozarab benyomását.

Gárdos Éva filmje sem a zsáner hagyományait felidéző, erőteljes vizualitással, sem a történet fordulópontjait érzékletesen, jó tempóban elővezető krimidramaturgiával nem büszkélkedhet. A rendező a központi bűnügy fináléját, a titokzatos lány halálának magyarázatát is egy tónusban tartja a megelőző epizóddal, szinte késve vesszük észre, hogy már a megoldást látjuk. Leginkább a színészek játékában lehet bízni, a szereplőgárda pedig szavatol azért, hogy végül fájdalommentes élmény maradjon a *Budapest Noir*. Ezt annak ellenére elérik, hogy éppen a főhőst adó Kolovratnik Krisztián találja legkevésbé a helyét: nyers, macsó férfiasága valóban remekül mutat egy hard-boiled krimiben, de semmit nem mutat meg Gordon ravasz észjárásából, analitikus alkatából. A *Budapest Noir*-al végeredményben egyedül Kondor Vilmos lehet elégedett. Nagy műfaji kísérletének sikerét regényének filmváltozata igazolja vissza, arról pedig egyáltalán nem tehet, hogy az adaptáció mélységesen középszerűre sikerült.

BUDAPEST NOIR – magyar, 2017. Rendezte: **Gárdos Éva**. Írta: **Kondor Vilmos** regényéből **Szekér András**. Kép: **Ragályi Elemér, Ragályi Márton**. Zene: **Pacsay Attila**. Szereplők: **Kolovratnik Krisztián** (Gordon Zsigmond), **Tenki Réka** (Krisztina), **Törőcsik Franciska** (Fanni), **Kulka János** (Szöllősy), **Kováts Adél** (Szöllősyné), **Anger Zsolt** (Gellért), **Dobó Kata** (Vörös Margó). Gyártó: **Pioneer Pictures**. Forgalmazó: **Big Bang Média**. 95 perc.

